

Wageningen University & Research | Whitepaper

Lage inkomens en armoede in de land- en tuinbouw, 2019-2023

Harold van der Meulen, Walter van Everdingen en Jakob Jager

Inhoud

1 Inleiding en methodiek 2
1.1 Aanleiding 2
1.2 Methode 2
1.3 Leeswijzer 3
2 Resultaten 4
3 Samenvattende conclusies 12
4 Discussie en aanbevelingen 13
Bijlage 1 Toelichting bij gehanteerde maatwerktabellen 14
Bijlage 2 Resultaat tabellen 17

1 Inleiding en methodiek

1.1 Aanleiding

Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heeft behoefte aan meer inzicht in de mate waarin agrarische bedrijven zich voor een korte of langere periode onder de lage-inkomensgrens bevinden. Deze vraag komt voort uit de interesse die veel politici hebben in de lage-inkomensproblematiek in de landbouw, zeker in relatie tot de transitie die de landbouwsector moet gaan doormaken. Deze politieke interesse heeft zich ook geuit in de aangenomen motie-Van der Plas (Kamerstuk 35 925 XIV, nr. 82), die vraagt om het beter in beeld brengen van het type bedrijven dat onder de lage-inkomensgrens valt.

> Motie: Nr. 82 MOTIE VAN HET LID VAN DER PLAS
> Voorgesteld 2 december 2021
> De Kamer, gehoord de beraadslaging, overwegende dat structureel jaarlijks een derde van de land- en tuinbouwbedrijven een gezinsinkomen onder de lage-inkomensgrens heeft; constaterende dat Wageningen Economic Research kan onderzoeken of er sprake is van langdurige armoede onder agrarische gezinnen; verzoekt de regering specifieker in beeld te brengen welk type bedrijven, en gedurende welke periode, onder de lage-inkomensgrens zit, en gaat over tot de orde van de dag.
> Van der Plas

1.2 Methode

De in de motie-Van der Plas aangehaalde cijfers die zeggen dat structureel jaarlijks een derde van de land- en tuinbouwbedrijven een gezinsinkomen onder de lage-inkomensgrens heeft, zijn gebaseerd op data afkomstig uit het Bedrijveninformatienet van Wageningen Social & Economic Research (WSER). Het Bedrijveninformatienet is een gestratificeerde steekproef van 1.500 land- en tuinbouwbedrijven met een minimale Standaardopbrengst (SO) van 25.000 euro. Voor de lage-inkomensgrens werd een grens aangehouden die per jaar verschilde. In 2010 ging het om circa 22.000 euro, in 2020 om circa 27.000 euro. Die grens was in overleg met LVVN berekend aan de hand van de hoogte en een van de voorwaarden om voor een IOAZ-uitkering in aanmerking te komen. Voor de bedrijven in het Bedrijveninformatienet werd het totaal inkomen gehanteerd dat door de bedrijven werd verdiend. Dat inkomen werd vastgesteld vóór aftrek van belastingen en omvatte zowel het inkomen uit het bedrijf als inkomsten van buiten het bedrijf. Die inkomsten van buiten het bedrijf werden alleen verzameld voor bedrijven die die informatie aan WSER vrijgaven. Het ging daarbij alleen om de inkomsten van de ondernemers en hun partners, dus niet van andere gezinsleden.

De definities en de data uit het Informatienet wijken af van de berekeningen die het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hanteert met betrekking tot armoede en lage-inkomensproblematiek. Het CBS publiceert gegevens op basis van databronnen waarmee de huishoudens volledig in beeld gebracht worden. Daarnaast past het CBS zijn definities en berekeningen toe op alle huishoudens, ook op huishoudens die een agrarisch bedrijf hebben. Daarom is in samenspraak met het ministerie van LVVN besloten om voor de beantwoording van vragen over agrarische huishoudens gebruik te maken van data van het CBS.

Voor de beantwoording van de motie-Van der Plas heeft het CBS maatwerktabellen opgesteld: 'Inkomens agrarische huishoudens, 2019-2023; bedrijfstype, bedrijfsgrootte en provincie' (zie ook: www.cbs.nl). Hierin is gebruikgemaakt van een door het CBS, het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) gezamenlijk ontwikkelde nieuwe methode om armoede in Nederland te meten. Vóór de ontwikkeling van die methode werd armoede in Nederland met verschillende grenzen gemeten, met verschillende definities en methodieken. De verschillende grenzen gingen gepaard met verschillende uitkomsten ten aanzien van armoede, en dat leidde met regelmaat tot onduidelijkheid in het publieke debat en bij het opstellen van beleid. De nieuwe, uniforme werkwijze van het CBS, SCP en Nibud maakt het mogelijk om voor verschillende beroepsgroepen, waaronder land- en tuinbouwondernemers, cijfers over armoede in beeld te brengen en met elkaar te vergelijken.

In de analyse wordt gebruikgemaakt van fiscale gegevens die afkomstig zijn van het CBS. Het gaat hierbij om het fiscaal inkomen van een huishouden: het gezamenlijk inkomen uit onderneming, het

inkomen als werknemer en het inkomen uit uitkeringen van leden van het huishouden. Ook wordt er gekeken naar het besteedbare inkomen en het percentage particuliere huishoudens dat als arm wordt geclassificeerd. De armoedegrens is gebaseerd op de minimale levensbehoeften. Hierbij wordt ook gekeken naar de vermogensbuffer (spaargeld of ander direct te besteden bezit) van het huishouden. Een huishouden wordt niet als arm gekwalificeerd als er op basis van de vermogensbuffer zeker twaalf maanden lang uitgaven kunnen worden gedaan op het niveau van de armoedegrens. Een alleenstaande met een vermogensbuffer van afgerond 18.145 euro wordt in 2023 niet als arm beschouwd, ook niet als het besteedbare inkomen onder de armoedegrens ligt. Voor een paar met twee kinderen tot de leeftijd van 13 jaar is een buffer van afgerond 30.405 euro voldoende om niet in armoede te leven (Centraal Bureau voor de Statistiek, Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting en Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024).

Als huishoudens drie jaar of langer te maken hebben met armoede, dan worden deze huishoudens geclassificeerd als 'langdurig arm'. Gegevens over langdurige armoede zijn beschikbaar vanaf verslagjaar 2020. Zie ook: De nieuwe methode om armoede in Nederland te meten | CBS.

In de analyse is ongeveer 84% van de bedrijven in de landbouwtelling meegenomen (Tabel 1). Circa 8.000 bedrijven ontbreken. De belangrijkste reden hiervoor is het ontbreken van gegevens van rechtspersonen (vooral bv's en nv's). Van rechtspersonen zijn geen huishoudinkomens vastgesteld. Die zijn alleen vastgesteld van samenwerkingsverbanden en eenmanszaken. Hierdoor vallen er met name tuinbouw- en intensieve veehouderijbedrijven af (zie ook Bijlage 2, Tabel B.2.1).

De gepresenteerde gegevens zijn uitgedrukt per agrarisch huishouden. Gemiddeld zijn er 1,30 huishoudens per bedrijf. Er zijn verschillen tussen bedrijven met betrekking tot het aantal huishoudens per bedrijf. Op basis van de standaardverdiencapaciteit (SVC) varieert dat aantal van 1,17 op de zeer kleine bedrijven tot 1,83 op de zeer grote bedrijven (Tabel 2). Zie Bijlage 1 voor toelichting op de definitie.

De analyse heeft betrekking op de periode 2019-2023. Met name in het jaar 2022 (en in mindere mate 2023) was er sprake van een hoge inflatie, van respectievelijk 10% en bijna 4%. De gepresenteerde inkomens en klassen zijn niet gecorrigeerd voor deze inflatie.

Zie voor meer informatie over de gebruikte data en gehanteerde definities Bijlage 1.

1.3 Leeswijzer

In deze whitepaper worden in Hoofdstuk 2 voor de periode 2019-2023 de cijfers gepresenteerd met betrekking tot het fiscale inkomen, het besteedbare inkomen en het percentage armoede van agrarische huishoudens. Naast de cijfers ten aanzien van de totale land- en tuinbouwsector worden de cijfers ook gepresenteerd en geanalyseerd naar grootteklasse, bedrijfstype en provincie. Wat het fiscale inkomen betreft, wordt er ook inzage gegeven in de inkomensbron: inkomen uit de onderneming, loon van buiten het bedrijf en inkomen uit pensioen/uitkering. Hoofdstuk 3 presenteert de samenvattende conclusies van deze uitgevoerde analyse. De whitepaper wordt afgesloten met een discussie en aanbevelingen (Hoofdstuk 4).

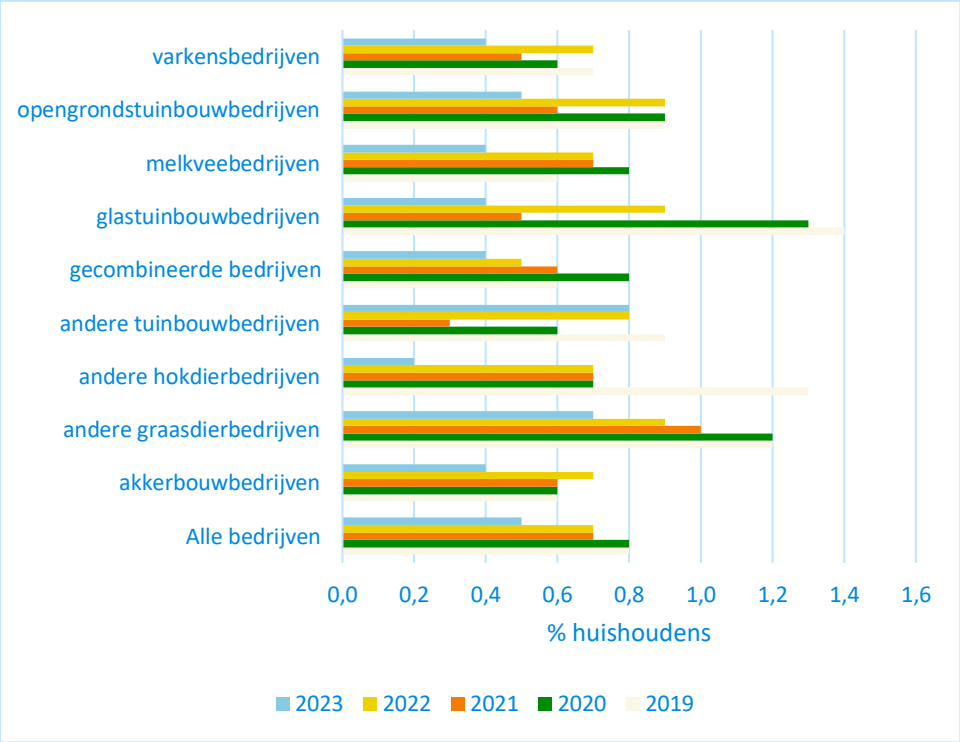
2 Resultaten

Armoede onder agrarische huishoudens is beperkt

Gemiddeld over de jaren 2019-2023 was 0,7% van de agrarische huishoudens arm (circa 400 huishoudens). In de periode 2019-2023 was dit percentage vrij stabiel. De jaren 2019 en 2020 waren relatief slechte jaren, waarin 0,8% van de agrarische huishoudens als arm aangemerkt kon worden. Met 0,5% was 2023 een beter jaar (Figuur 1 en Tabel 1). In 2023 lagen de bedrijfsresultaten in de land- en tuinbouw op het hoogste niveau van de periode 2019-2023 (zie ook agrimatie.nl).

Er zijn per jaar verschillen tussen de bedrijfstypen in het aandeel huishoudens in armoede. De jaren 2019 en 2020 pakken voor glastuinbouwbedrijven en de categorie andere graasdierbedrijven (graasdierbedrijven exclusief melkveebedrijven) het slechtst uit, met armoedepercentages van tussen 1 en 1,5%. De andere hokdierbedrijven scoren in 2019 ook slecht. In die categorie wordt 1,3% van de huishoudens aangemerkt als levend in armoede (Figuur 1).

Een huishouden wordt als niet arm aangemerkt als de vermogensbuffer groter is dan de jaarlijkse armoedegrens. Dat betekent dat het huishouden minimaal een jaar buiten de armoede kan blijven. Naast spaargeld telt ook het eigen vermogen op de bedrijfsbalans mee in de vermogensbuffer (zie Bijlage 1 voor de definitie). Het aanwezige vermogen zorgt ervoor dat agrarische bedrijven niet zo snel onder de armoedegrens vallen bij een laag besteedbaar inkomen (zie hieronder bij 'Besteedbaar inkomen'). Zie § 1.2 voor de vermogensbuffers van een paar typen huishoudens.

Figuur 1 Aandeel huishoudens per bedrijfstype die in het betreffende jaar met armoede te maken hebben, 2019-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Tabel 1 Resultaten van alle bedrijven, besteedbaar en fiscaal inkomen en aandeel armoede, 2019-2023 en gemiddeld

Kengetal	Gemiddeld	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal bedrijven in landbouwtelling	51.930	53.230	52.700	52.110	50.980	50.630
Aantal bedrijven in analyse	43.680	45.960	44.300	43.460	42.040	42.650
Aandeel bedrijven in analyse	84,1	86,3	84,1	83,4	82,5	84,2
Aantal huishoudens per bedrijf	1,30	1,27	1,28	1,29	1,31	1,32
Besteedbaar inkomen per huishouden	82.320	74.100	71.200	82.000	88.600	95.700
Fiscaal inkomen per huishouden	101.780	91.800	87.600	100.400	112.700	116.400
uit onderneming (%)	62	62	59	62	64	62
uit loon van buiten bedrijf (%)	29	28	31	29	27	29
uit uitkeringen/pensioen (%)	9	10	11	9	9	9
Huishoudens naar besteedbaar inkomen (%)						
< 15.000 euro	4	5	6	4	3	3
15.000–30.000 euro	7	8	9	7	6	5
30.000–60.000 euro	27	32	31	27	24	23
60.000–90.000 euro	28	29	29	29	28	28
90.000–120.000 euro	17	15	14	17	18	19
> 120.000 euro	17	12	12	17	21	22
Aandeel huishoudens in armoede per jaar	0,7	0,8	0,8	0,7	0,7	0,5
Aandeel huishoudens drie of meer jaar in armoede	0,1	*	0,2	0,1	0,1	0,1
* onvoldoende waarnemingen						

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Het effect van de bedrijfsgrootte op de armoedecijfers was beperkt: de zeer kleine bedrijven kwamen gemiddeld uit op 0,9% en de zeer grote bedrijven op 0,6% (Tabel 2). Ook het bedrijfstype had weinig effect op de armoedecijfers. De percentages varieerden van 0,6 op een groot aantal typen tot 1,0 op de andere graasdierbedrijven (o.a. schapen-, geiten-, paard- en pony- en vleesveebedrijven) (Tabel B.2.1). Op provinciaal niveau was de armoede met 1,2% het hoogst in Groningen en het laagst in Utrecht (0,5%) (Bijlage 2, Tabel B.2.2). Ook Friesland en Drenthe scoorden 1% en hoger.

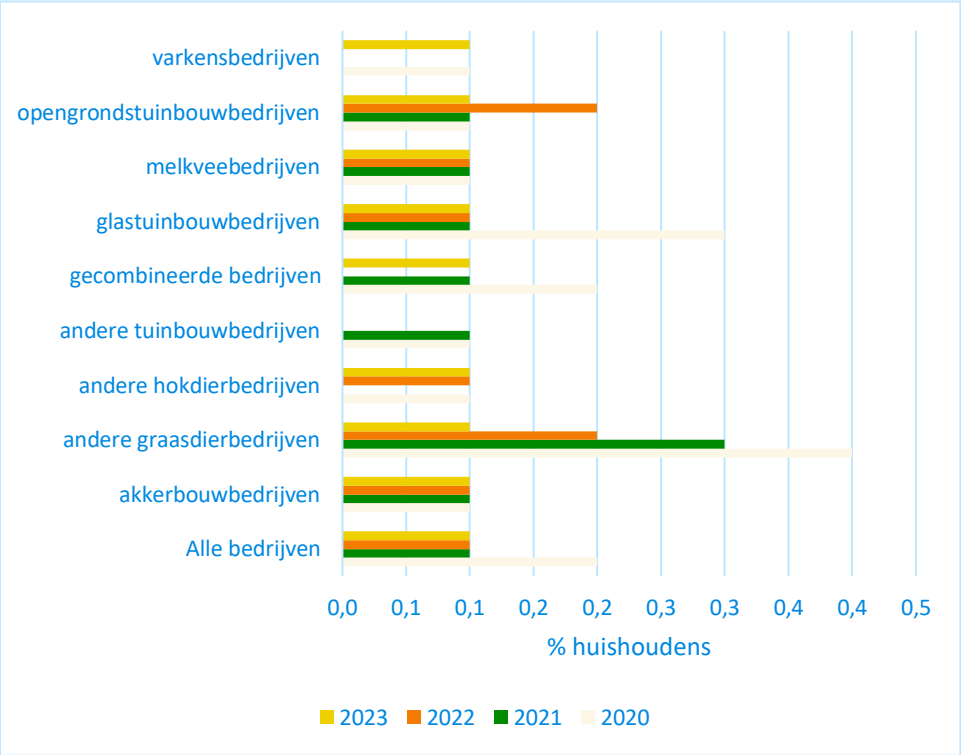
Tabel 2 Resultaten alle bedrijven, besteedbaar en fiscaal inkomen en aandeel armoede gemiddelde, 2019-2023 en gemiddeld, naar SVC-grootteklasse

Kengetal	Gemiddeld	Zeer klein	Klein	Midden	Groot	Zeer groot
Aantal bedrijven in Landbouwtelling	51.930	18.980	8.520	8.720	10.930	4.790
Aantal bedrijven in analyse	43.680	16.020	7.550	8.020	9.640	2.450
Aandeel bedrijven in analyse	84,1	84,4	88,7	92	88,3	51,2
Aantal huishoudens per bedrijf	1,3	1,17	1,26	1,28	1,42	1,83
Besteedbaar inkomen per huishouden	82.320	66.580	75.460	83.420	95.380	120.120
Fiscaal inkomen per huishouden	101.780	80.320	91.260	102.200	121.780	151.720
uit onderneming (%)	62	40	56	66	75	78
uit loon van buiten bedrijf (%)	29	42	34	27	20	17
uit uitkeringen/pensioen (%)	9	18	10	7	5	6
Huishoudens naar besteedbaar inkomen (%)						
< 15.000 euro	4	5	4	3	4	5
15.000-30.000 euro	7	12	7	5	4	3
30.000-60.000 euro	27	36	30	24	19	16
60.000-90.000 euro	28	27	31	31	28	24
90.000-120.000 euro	17	12	16	20	20	19
> 120.000 euro	17	8	12	17	26	34
Aandeel huishoudens in armoede per jaar (%)	0,7	0,9	0,8	0,6	0,6	0,6
Aandeel huishoudens drie of meer jaar in armoede	0,1	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Armoede hoeft niet altijd blijvend te zijn. Gemiddeld verkeerde 0,1% van de huishoudens drie jaar of langer in armoede (langdurige armoede), wat inhoudt dat langdurige armoede grotendeels incidenteel is. Ook hierbij was het effect van bedrijfsgrootte beperkt en scoorden de andere graasdierbedrijven en de provincie Groningen het hoogst (beide 0,3%). Met betrekking tot de onderzochte jaren geldt dat in 2020 en 2021 iets meer bedrijven langdurig in armoede verkeerden dan in 2022 en 2023. Die aandelen per jaar hadden vooral betrekking op de andere graasdierbedrijven (0,4% in 2020) en glastuinbouw (0,3% in 2020) (zie Figuur 2).

Zowel het percentage armoede per jaar als het percentage langdurige armoede was in 2022 bij agrarische huishoudens (0,7 en 0,1%) lager dan bij het gemiddelde Nederlandse huishouden (4,0 en 1,5%), en ook lager dan gemiddeld bij huishoudens van zelfstandige ondernemers (3,3 en 0,9%) (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2025).

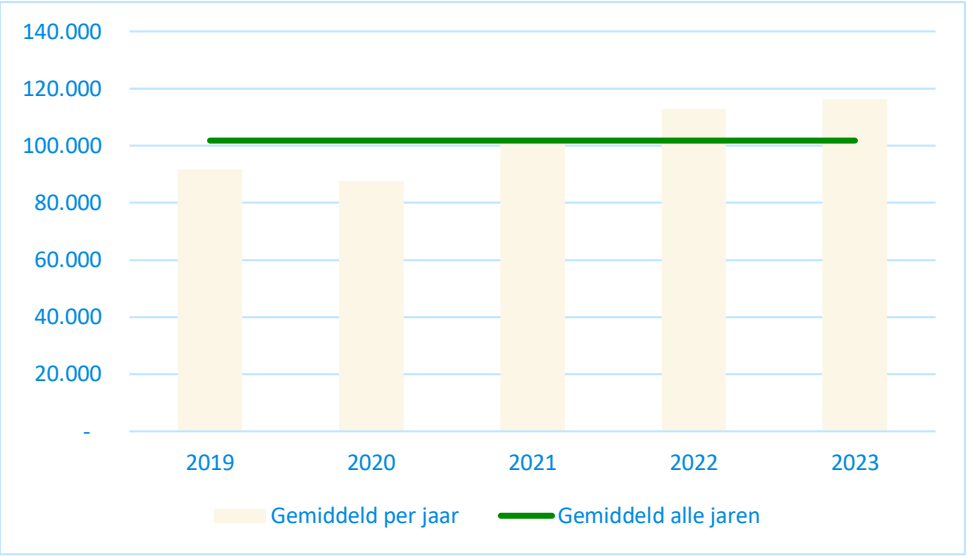
Figuur 2 Aandeel huishoudens per bedrijfstype die drie jaar of langer in armoede verkeren, 2020-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Inkomen uit onderneming belangrijkste inkomensbron voor agrarische huishoudens

Het fiscale inkomen per agrarisch huishouden was in 2019-2023 gemiddeld 102.000 euro (Tabel 1; Figuur 3). Hiervan was 62% (circa 63.000 euro) afkomstig uit de onderneming, 29% (circa 29.500 euro) uit loon van buiten het bedrijf en 9% (circa 9.200 euro) uit ontvangen uitkeringen en pensioenen (Tabel 1). De aandelen van de verschillende inkomensbronnen waren vrij stabiel in de onderzochte jaren. In 2022 en 2023 lagen de fiscale inkomens op een bovengemiddeld niveau. In de periode 2019-2023 waren de bedrijfsresultaten in de land- en tuinbouw in 2022 en 2023 het hoogst (zie ook agrimatie.nl).

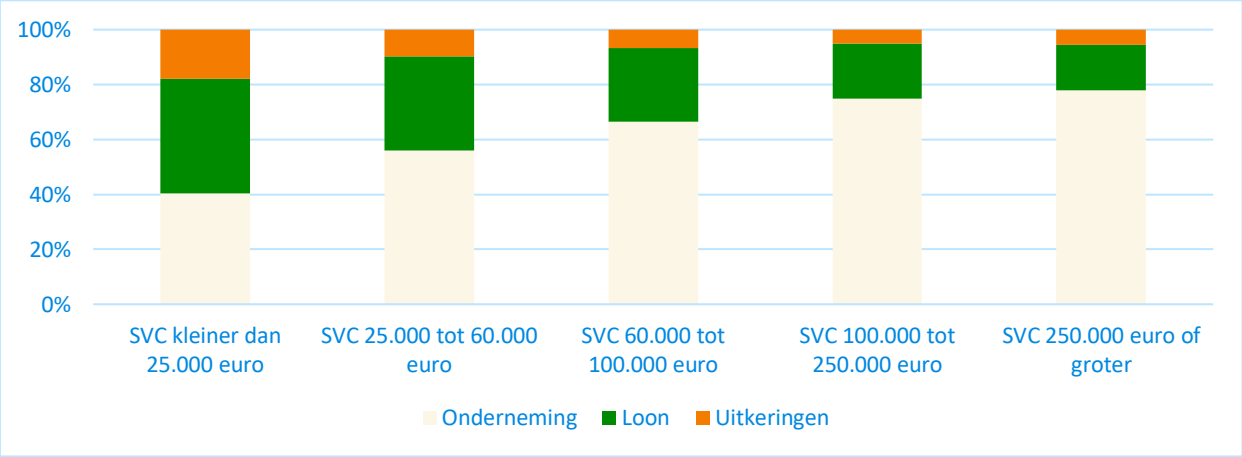
Op basis van een vergelijking gemaakt door het CBS bleek dat in 2022 voor huishoudens van zelfstandige ondernemers in heel Nederland, en dus niet alleen agrarisch ondernemers, 53% van het inkomen afkomstig was uit de onderneming, 38% uit loon en 8% uit uitkeringen of pensioen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2025).

Figuur 3 Fiscaal inkomen per agrarisch huishouden, 2019-2023 en gemiddelde van alle jaren

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

De schaalgrootte van de bedrijven had een duidelijk effect op de hoogte en opbouw van de fiscale inkomens. De zeer kleine bedrijven hadden gemiddeld een inkomen van 80.000 euro, tegenover 151.000 euro voor de zeer grote bedrijven (Tabel 2). De samenstelling van dit inkomen verschilde ook sterk (Figuur 4). Op de zeer kleine bedrijven was 40% afkomstig uit de onderneming, 42% uit loon van buiten het bedrijf, gevolgd door 18% uit pensioen/uitkeringen. Bij de zeer kleine bedrijven was het aandeel oudere ondernemers groter dan bij de andere grootteklassen. Die oudere ondernemers waren vooral actief in akkerbouw- en andere graasdierbedrijven. Voor de zeer grote bedrijven waren deze percentages respectievelijk 78%, 17% en 6%. Figuur 4 laat duidelijk zien dat naarmate bedrijven groter waren, het belang van loon uit arbeid buiten het bedrijf en inkomen uit uitkeringen/pensioen afnam en de resultaten van de onderneming bepalender waren voor het inkomen.

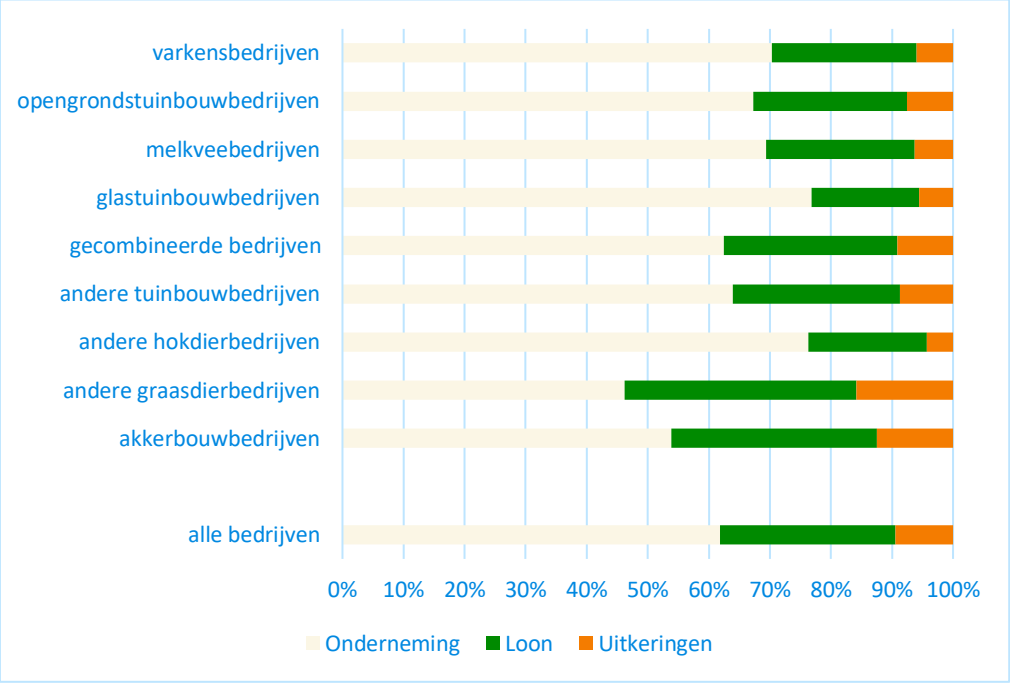

Figuur 4 Opbouw fiscaal inkomen per huishouden naar inkomensbron per grootteklasse, gemiddeld 2019-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Ook tussen de verschillende bedrijfstypen in de land- en tuinbouw waren er verschillen in de hoogte en opbouw van de fiscale inkomens. De andere graasdierenbedrijven (o.a. schapen-, geiten-, paard- en pony- en vleesveebedrijven) behaalden met gemiddeld 80.000 euro het laagste fiscale inkomen, tegenover circa 140.000 euro voor de varkensbedrijven. In 2019 en 2023 lagen de inkomens op de varkensbedrijven op een bijzonder hoog niveau (agrimatie.nl). Op alle onderscheiden bedrijfstypen was winst uit onderneming de belangrijkste inkomensbron voor de huishoudens. Op met name de andere

graasdierenbedrijven en akkerbouwbedrijven waren loon van buiten het bedrijf en uitkeringen/pensioenen een belangrijke aanvullende inkomensbron (Figuur 5; Bijlage 2, Tabel B.2.1).

Figuur 5 Opbouw fiscaal inkomen per huishouden naar inkomensbron per bedrijfstype, gemiddeld 2019-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Op provinciaal niveau waren de verschillen in de hoogte en opbouw van de fiscale inkomens beperkt. De fiscale inkomens liepen uiteen van gemiddeld 90.000 euro in Friesland tot circa 113.000 euro in Zuid-Holland en Flevoland. In de provincie Flevoland verschilden de aandelen van de verschillende inkomensbronnen het meest ten opzichte van het gemiddelde: een groter aandeel winst uit onderneming en kleinere aandelen loon van buiten het bedrijf en inkomen uit uitkeringen/pensioenen (Bijlage 2, Tabel B.2.2).

Grote spreiding in besteedbaar inkomen agrarische huishoudens

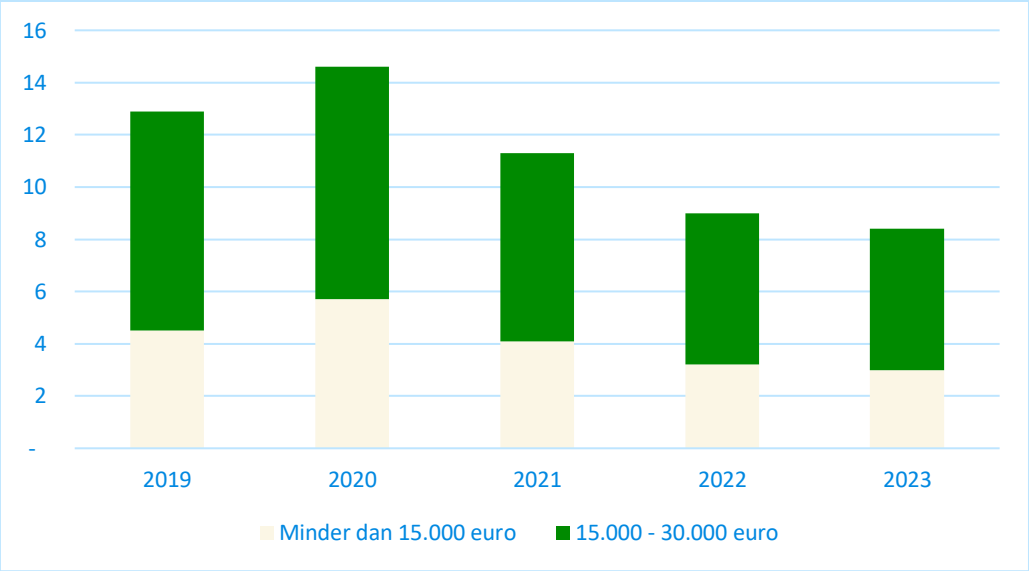
Het besteedbare inkomen (zie Bijlage 1 voor de definitie) per agrarisch huishouden was in 2019-2023 gemiddeld 82.000 euro (Tabel 1). Het besteedbare inkomen is het inkomen dat huishoudens kunnen gebruiken voor consumptieve bestedingen. Het besteedbare inkomen van agrarische huishoudens was hoger dan het gemiddelde van alle huishoudens in Nederland (51.000 euro) en van huishoudens van zelfstandige ondernemers (72.000 euro). (De cijfers hebben betrekking op 2022. Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek, 2025.)

Om beter inzicht te krijgen in de spreiding zijn de huishoudens ingedeeld in zes klassen van het besteedbare inkomen per huishouden (Tabel 1). Omdat de focus in deze analyse ligt bij de lage inkomens en armoede, kijken we specifiek naar de twee klassen met de laagste besteedbare inkomens: minder dan 15.000 euro en 15.000-30.000 euro. Het CBS, Nibud en SCP concluderen dat de armoedegrens varieert naargelang het type huishouden. Een huishouden dat uit meer mensen bestaat, heeft immers meer nodig voor de minimale levensbehoeften. De hoogte van de armoedegrens voor een huishouden hangt af van drie dingen: (1) het aantal volwassenen en het aantal kinderen in het huishouden, (2) de leeftijd van de kinderen (0-12 jaar of 13-17 jaar), en (3) het aantal studenten in het huishouden. Een huishouden is niet arm als de vermogensbuffer groter is dan de jaarlijkse armoedegrens. Als de vermogensbuffer groter is dan de jaarlijkse armoedegrens, betekent dat dat het huishouden minimaal een jaar buiten de armoede kan blijven. In 2023 wordt een alleenstaande met een vermogensbuffer van afgerond 18.145 euro niet als arm beschouwd, ook niet als het besteedbare inkomen onder de armoedegrens ligt. Voor een paar met twee kinderen tot 13 jaar is een buffer van

afgerond 30.405 euro voldoende om niet in armoede te leven (Centraal Bureau voor de Statistiek, Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting en Sociaal en Cultureel Planbureau, 2024).

In de periode 2019-2023 had 8% tot 15% van de agrarische huishoudens een besteedbaar inkomen van minder dan 30.000 euro (gemiddeld 11%), en 3% tot 6% onder de 15.000 euro (gemiddeld 4%) (Figuur 6; Tabel 1). De ontwikkeling van het besteedbare inkomen door de jaren heen vertoonde hetzelfde patroon als de ontwikkeling van de fiscale inkomens (zie eerdere beschrijving). Hier wordt dat zichtbaar in de dalende lijn van agrarische huishoudens met een laag inkomen. De percentages van agrarische huishoudens met een laag besteedbaar inkomen liggen beduidend hoger dan de vermelde percentages bij armoede zoals vermeld aan het begin van dit hoofdstuk. Hieruit blijkt dat het aanwezige vermogen veelal compenseert of agrarische huishoudens arm zijn.

Aan de andere kant beschikte gemiddeld 17% van alle agrarische huishoudens over een besteedbaar inkomen van meer dan 120.000 euro.

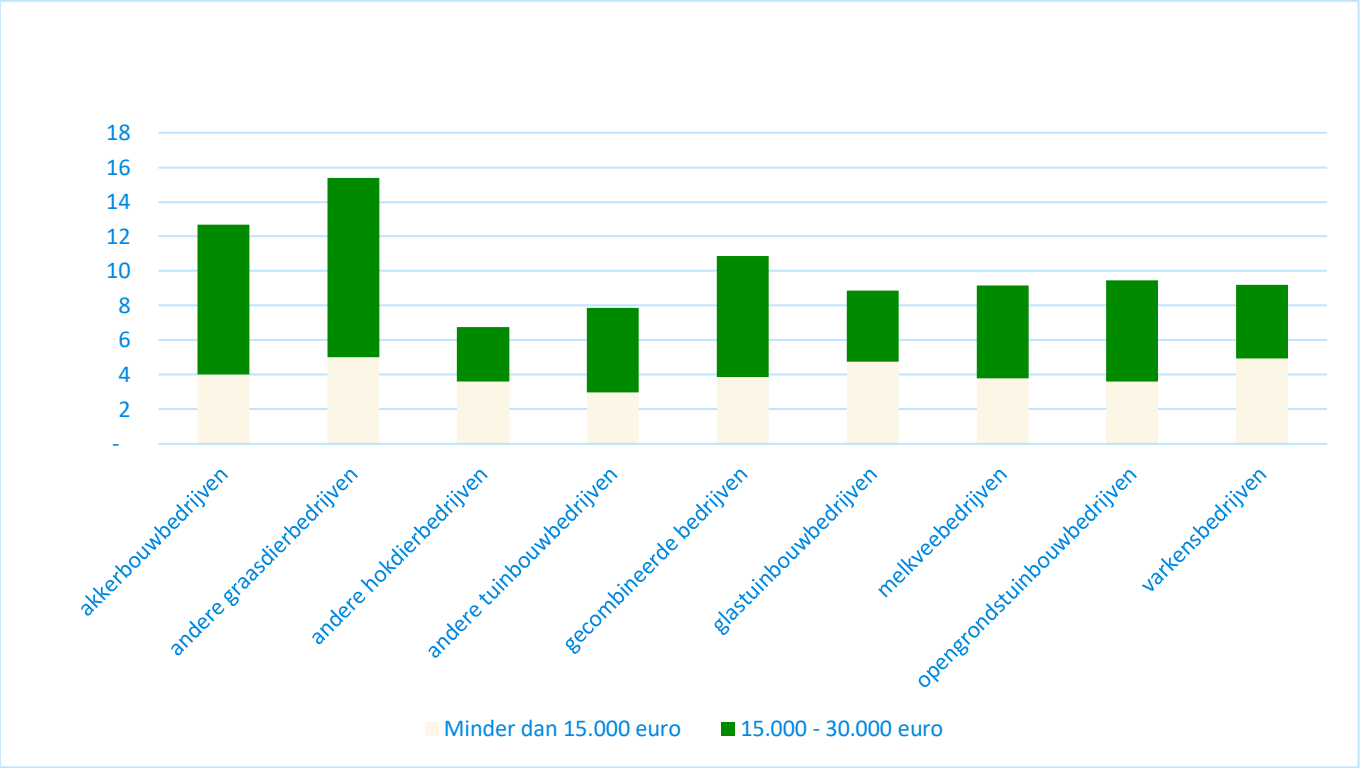

Figuur 6 Aandelen agrarische huishoudens met minder dan 30.000 euro besteedbaar inkomen per huishouden, 2019-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

De categorie van de kleinste bedrijven (gemeten in SVC) had met 17% het grootste aandeel huishoudens met een besteedbaar inkomen lager dan 30.000 euro (Tabel 2). Opvallend was het relatief hoge percentage van 5% van de zeer grote bedrijven dat een besteedbaar inkomen van minder dan 15.000 euro per huishouden had. Bij de analyse van de totale fiscale inkomens werd geconstateerd dat deze groep bedrijven voor het grootste deel afhankelijk is van het resultaat uit onderneming. De spreiding binnen deze groep was groot met ook een groep bedrijven met gemiddeld mindere bedrijfsresultaten.

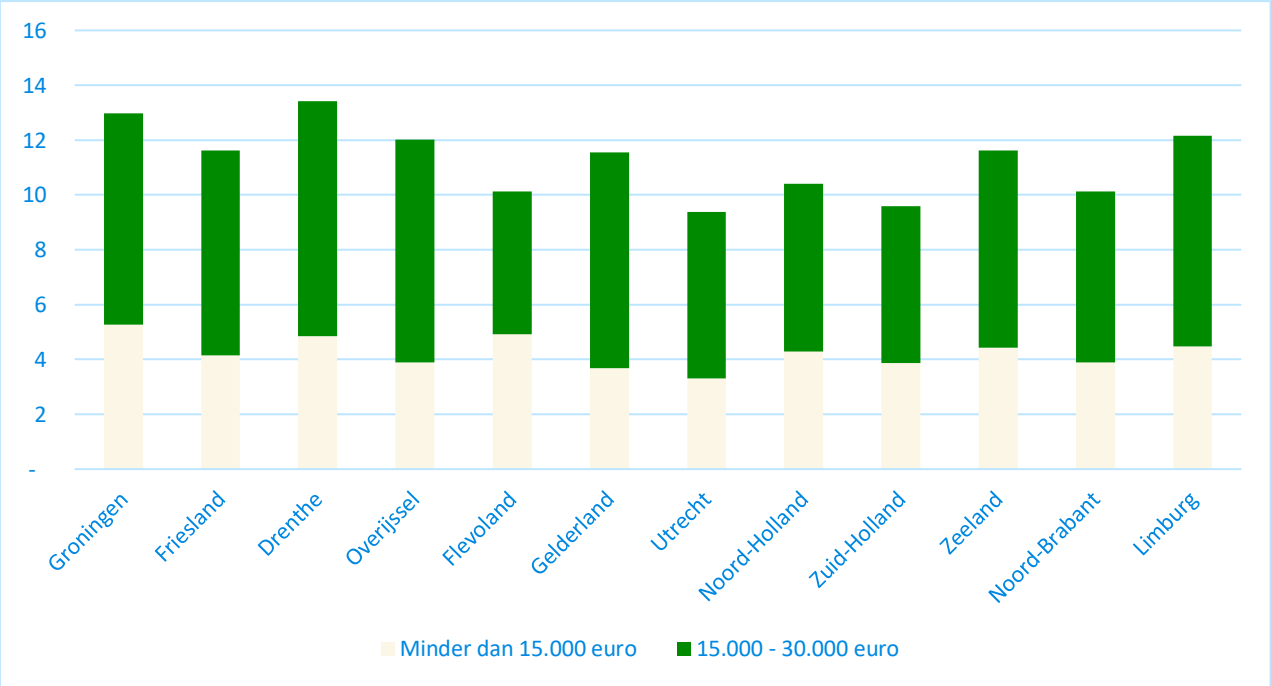
Bij de akkerbouw- en andere graasdierbedrijven was het aandeel huishoudens met een besteedbaar inkomen van minder dan 30.000 euro het hoogst (13-15%) (zie Figuur 7). Opvallend was het relatief hoge percentage van huishoudens met een besteedbaar inkomen van minder dan 15.000 euro bij de varkensbedrijven (5%). Bij de analyse van de fiscale inkomens bleek dat deze groep gemiddeld de hoogste inkomens had. Ook hier dus sprake van een grote spreiding in bedrijfsresultaten.

Figuur 7 Aandeel agrarische huishoudens met minder dan 30.000 euro besteedbaar inkomen per huishouden per bedrijfstype, gemiddeld 2019-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

De cijfers op provinciaal niveau lieten een variatie zien van 9% voor Utrecht tot 14% in Drenthe (Figuur 8).

Figuur 8 Aandeel agrarische huishoudens met minder dan 30.000 euro besteedbaar inkomen per huishouden, per provincie, gemiddeld 2019-2023.

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

3 Samenvattende conclusies

De gepresenteerde gegevens met betrekking tot de jaren 2019 tot en met 2023 zijn afkomstig van het CBS en zijn uitgedrukt per agrarisch huishouden. Gemiddeld zijn er 1,30 huishoudens per bedrijf. Het aantal huishoudens per bedrijf verschilt per bedrijf. Op basis van de standaardverdiencapaciteit (SVC) varieert het aantal huishoudens per bedrijf van 1,17 op de zeer kleine bedrijven tot 1,83 op de zeer grote bedrijven.
De belangrijkste resultaten zijn:

Armoede

- Gemiddeld over de jaren 2019-2023 was 0,7% van de agrarische huishoudens arm (circa 400 huishoudens). In de periode 2019-2023 was dit percentage vrij stabiel. De jaren 2019 en 2020 waren relatief slecht, met 0,8%. Met 0,5% was 2023 een beter jaar.
- Het effect van de bedrijfsgrootte op de armoedecijfers is beperkt. Bij zeer kleine bedrijven is gemiddeld 0,9% van de huishoudens arm, en bij de zeer grote bedrijven 0,6%. Ook het bedrijfstype heeft slechts een klein effect op de armoedecijfers. De percentages variëren van 0,6 op een groot aantal typen bedrijven tot 1,0 op de andere graasdierbedrijven (o.a. schapen-, geiten-, paard- en pony- en vleesveebedrijven).
- Op provinciaal niveau is de armoede met 1,2% het grootst in Groningen en het kleinst in Utrecht (0,5%).
- Gemiddeld verkeert 0,1% van de huishoudens drie jaar of langer in armoede, wat wil zeggen dat de armoede dus goeddeels incidenteel is. Het effect van bedrijfsgrootte is beperkt. Met 0,3% scoorden de andere graasdierbedrijven en de provincie Groningen het hoogst qua langdurige armoedecijfers. Ten aanzien van de onderzochte jaren gold dat in 2020 en 2021 iets meer bedrijven langdurig in armoede verkeerden dan in 2022 en 2023. Die aandelen per jaar hadden vooral betrekking op de andere graasdierbedrijven (0,4% in 2020) en glastuinbouwbedrijven (0,3% in 2020).

Fiscaal en besteedbaar inkomen

- Het fiscale inkomen per huishouden voor de periode 2019-2023 is gemiddeld 102.000 euro, waarvan 62% inkomsten uit de onderneming, 29% loon van buiten het bedrijf en 9% inkomsten uit uitkeringen/pensioen.
- De zeer kleine bedrijven hadden gemiddeld een inkomen van 80.000 euro. De zeer grote bedrijven hadden daarentegen een gemiddeld inkomen van 151.000 euro. De samenstelling van dit inkomen verschilde ook sterk. Op de zeer kleine bedrijven was 40% van het inkomen afkomstig uit de onderneming, 42% uit loon van buiten het bedrijf, en 18% uit pensioen/uitkeringen. Voor de zeer grote bedrijven waren deze percentages respectievelijk 78%, 17% en 6%.
- De andere graasdierenbedrijven (o.a. schapen-, geiten-, paard- en pony- en vleesveebedrijven) hadden met gemiddeld 80.000 euro het laagste fiscale inkomen, tegenover circa 140.000 euro voor de varkensbedrijven, die de hoogste inkomens genoten.
- Op provinciaal niveau liepen de fiscale inkomens uiteen van gemiddeld 90.000 euro in Friesland tot circa 113.000 euro in Zuid-Holland en Flevoland.
- Het besteedbare inkomen per agrarisch huishouden was in 2019-2023 gemiddeld 82.000 euro.

Besteedbaar inkomen van minder dan 30.000 euro

- Het aanwezige vermogen bepaalt veelal of agrarische huishoudens arm zijn. In de periode 2019-2023 had 8% tot 15% van de agrarische huishoudens een besteedbaar inkomen van minder dan 30.000 euro (gemiddeld 11%) en 3% tot 6% van de agrarische huishoudens een besteedbaar inkomen van minder dan 15.000 euro (gemiddeld 4%). Dit zijn klassen met lage inkomens, met risico op armoede.
- De categorie zeer kleine bedrijven (gemeten in SVC) had met gemiddeld 17% het grootste aandeel huishoudens met een besteedbaar inkomen van minder dan 30.000 euro.
- Bij de akkerbouw- en andere graasdierbedrijven was het aandeel huishoudens met een besteedbaar inkomen van minder dan 30.000 euro het grootst (gemiddeld 13-15%).
- De cijfers op provinciaal niveau laten een variatie zien van 9% voor Utrecht tot 14% in Drenthe.

4 Discussie en aanbevelingen

De in de motie-Van der Plas aangehaalde cijfers zijn gebaseerd op het Bedrijveninformatienet (Informatienet). Deze cijfers zijn volgens een andere definitie berekend en wijken af van de fiscale gegevens van het CBS over agrarische huishoudens die in deze publicatie gebruikt zijn. De resultaten in het Informatienet zijn gebaseerd op bedrijfsresultaten en de inkomens die ondernemers en hun partners van buiten het bedrijf ontvangen. Inkomensbijdragen van andere leden van de huishouding en het aanwezige vermogen spelen geen rol in deze cijfers. Uit de vergelijking van de data van het Informatienet en die van het CBS blijkt dat de inkomens van die andere gezinsleden wel een belangrijke bijdrage leveren aan de resultaten en aan het drukken van de armoede. Omdat de CBS-data ook voor andere groepen dan agrarisch huishoudens worden gebruikt om armoede in beeld te brengen, is besloten om die data en de methoden ook voor de landbouw te gebruiken.

Een interessante vervolgstudie zou kunnen zijn om onderscheid te maken tussen de inkomens van de ondernemers en hun partners en de inkomens van de overige leden van een huishouden, en om daarnaast de invloed van de bijdrage van het vermogen in beeld te brengen.

Geraadpleegde bronnen

- *Centraal Bureau voor de Statistiek, Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting en Sociaal en Cultureel Planbureau (2024). De nieuwe methode om armoede in Nederland te meten. Den Haag/Heerlen/Bonaire/Utrecht, 2024.*
- *Centraal Bureau voor de Statistiek (2024). Het betrekken van vermogen in de armoedebepaling; toelichting en onderbouwing.*
- *Centraal Bureau voor de Statistiek (2025). Weinig armoede onder agrarische huishoudens, 14 maart 2025.*
- *www.agrimatie.nl.*
- *www.cbs.nl. Maatwerktabellen, juni 2026. Inkomens agrarische huishoudens, 2019-2023; bedrijfstype, bedrijfsgrootte en provincie. Inkomen agrarische huishoudens, 2019-2023 | CBS.*

Bijlage 1 Toelichting bij gehanteerde maatwerktabellen

Aantal bedrijven in de Landbouwtelling
Het aantal bedrijven binnen deze groep volgens de Landbouwtelling.
In het verslagjaar 2022 maakten paarden, pony's en ezels geen deel uit van de vraagstelling bij de Landbouwtelling. Deze omissie had invloed op de bedrijfstypering en het totaal aantal landbouwbedrijven in de Landbouwtelling van 2022. Bedrijven die uitsluitend paarden en pony's houden, ontbraken in verslagjaar 2022. Bovendien werden bedrijven met paarden en pony's, die eerder ingedeeld werden bij 'paard- en ponybedrijven', als er naast het houden van paarden en pony's ook nog andere landbouwactiviteiten waren in 2022 ingedeeld bij een ander bedrijfstype. Dit had met name effect op het aantal 'graasdierbedrijven' en het aantal 'akkerbouwbedrijven met vooral voedergewassen' in 2022. Hier treedt een duidelijke trendbreuk op in vergelijking met eerdere jaren. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de interpretatie van de gegevens, met name bij vergelijkingen met het verslagjaar 2022.

Aantal bedrijven in de analyse
Het aantal bedrijven binnen deze groep dat deel uitmaakt van de analyse. Het gaat om bedrijven met maten, firmanten, vennoten of mede-eigenaren. Rechtspersonen (vooral bv's en nv's) vallen hier niet onder.

Klassen SO
De SO-waarde ('SO' staat voor 'standaardopbrengst') is een economische maat voor de omvang van agrarische bedrijven, gebaseerd op de opbrengst die gemiddeld op jaarbasis per gewas of diercategorie wordt behaald.
Hiermee worden de bedrijven gecategoriseerd in twee klassen: bedrijven met een SO-waarde van meer dan 25.000 euro en bedrijven met een SO-waarde van minder dan 25.000 euro.

Klassen SVC
De SVC (standaardverdiencapaciteit) is de vergoeding (in euro per bedrijf) voor de inzet van arbeid en kapitaal die een bedrijf op basis van standaarden gemiddeld in een jaar behaalt met de agrarische productie, los van wie de arbeid of het kapitaal heeft geleverd. Hiermee worden de bedrijven gecategoriseerd in vijf SVC-klassen:
1. < 25.000 euro: zeer kleine bedrijven
Deze bedrijven vragen voor de agrarische activiteit volgens de in gebruik zijnde standaarden een arbeidsinzet van maximaal 0,75 arbeidsjaareenheden (aje), tenzij de arbeid duidelijk minder efficiënt of tegen een lagere vergoeding dan gemiddeld wordt ingezet.
2. 25.000-60.000 euro: kleine bedrijven
Deze bedrijven vragen voor de agrarische activiteit volgens de in gebruik zijnde standaarden een arbeidsinzet van 0,75 tot maximaal 1,5 aje, afhankelijk van de mate van automatisering en de efficiëntie waarmee de arbeid kan worden ingezet.
3. 60.000-100.000 euro: middelgrote bedrijven
Deze bedrijven zijn van dusdanige omvang dat voor 1,5 tot 2,5 aje een gemiddelde vergoeding (toegevoegde waarde) kan worden gerealiseerd.
4. 100.000-250.000 euro: grote bedrijven
Deze bedrijven zijn van dusdanige omvang dat voor 2,5 tot 5 aje een gemiddelde toegevoegde waarde kan worden gerealiseerd.
5. ≥ 250.000 euro: zeer grote bedrijven
Deze bedrijven kunnen aan meer dan 5 aje arbeid bieden tegen een gemiddelde vergoeding.

Bedrijfstypen en subtypen
Met het NSO-typeringsysteem (Nederlandse Standaardopbrengst-typering) worden land- en tuinbouwbedrijven op basis van hun activiteiten en de hierbij behorende standaardopbrengsten (SO) ingedeeld in bedrijfstypen. Het systeem kent in de landbouwstatistieken 8 hoofdtypen en 37 verschillende subtypen. In deze presentatie zijn niet de standaard-hoofdtypen gebruikt, maar een variant van 9 hoofdtypen (waarbij o.a. glastuinbouw-, melkvee- en varkensbedrijven wel apart worden benoemd).

Huishoudens
Particuliere huishoudens met een waargenomen inkomen, behorende tot de bevolking van Nederland op 1 januari van het verslagjaar, waarvan een of meerdere leden (mede-)eigenaar zijn van een landbouwbedrijf (zoals waargenomen in de Landbouwtelling).

Besteedbaar inkomen
Het besteedbaar inkomen bestaat uit het bruto-inkomen verminderd met betaalde inkomensoverdrachten, premies inkomensverzekeringen, premies ziektekostenverzekeringen en belastingen op inkomen en vermogen. Het bruto-inkomen omvat inkomen uit arbeid, inkomen uit eigen onderneming, inkomen uit vermogen, uitkeringen uit inkomensverzekeringen, uitkeringen uit sociale voorzieningen, ontvangen gebonden overdrachten en ontvangen inkomensoverdrachten. Het gaat om jaarbedragen.

Fiscaal inkomen
Fiscaal inkomen: het gezamenlijk inkomen uit onderneming, inkomen als werknemer en inkomen uit uitkeringen van leden van het huishouden.

- Fiscaal inkomen onderneming: inkomen uit eigen onderneming (winst: opbrengsten, waaronder ook GLB-subsidies, minus betaalde kosten en afschrijvingen), loon als directeur-grootaandeelhouder en overige inkomsten uit arbeid.
- Fiscaal inkomen loon: looninkomen als werknemer (exclusief loon als directeur-grootaandeelhouder).
- Fiscaal inkomen uitkering/pensioen: inkomen uit een uitkering werknemersverzekeringen, een uitkering sociale voorzieningen (waaronder een bijstandsuitkering), een AOW-uitkering en/of een nabestaanden- en aanvullend pensioen.

Het gaat hierbij om jaarbedragen.

Armoede
Het percentage particuliere huishoudens dat als arm wordt geclassificeerd. De armoedegrens is gebaseerd op de minimale levensbehoeften. Als er na het betalen van de vaste lasten (wonen, energie en zorgpremie) te weinig geld overblijft voor andere uitgaven, dan is een huishouden (en de mensen die er deel van uitmaken) arm. Waar de armoedegrens voor een huishouden ligt, is afhankelijk van het soort huishouden. Hoe meer mensen in het huishouden, hoe meer geld er nodig is om te kunnen leven en mee te kunnen doen in de samenleving. De benodigde bedragen worden door het Nationaal Instituut voor Budgetvoorlichting (Nibud) voor 35 verschillende typen huishoudens vastgesteld. Naast geld voor wonen, energie, verzekeringen, kleding en de dagelijkse boodschappen gaat het ook om geld voor dingen zoals een telefoon, toegang tot het internet en sociale activiteiten.

Om vast te stellen of een huishouden in armoede leeft, wordt het besteedbare inkomen van het huishouden vergeleken met het minimaal benodigde budget, inclusief de betaalde vaste lasten aan wonen en energie. Ook wordt er gekeken naar de vermogensbuffer (spaargeld of ander direct te besteden bezit) van het huishouden. Een huishouden wordt niet als arm gekwalificeerd als er op grond van de vermogensbuffer zeker twaalf maanden lang uitgaven kunnen worden gedaan op het niveau van de armoedegrens. Zie deze publicatie voor wat er wel en niet onder de vermogensbuffer valt: Het betrekken van vermogen in de armoedebepaling | CBS.

Als huishoudens drie jaar of langer te maken hebben met armoede, dan worden deze huishoudens geclassificeerd als ‘langdurig arm’. Gegevens over langdurige armoede zijn beschikbaar vanaf het verslagjaar 2020.

Zie voor meer informatie: https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2024/42/de-nieuwe-methode-om-armoede-in-nederland-te-meten.

Gestandaardiseerd inkomen
Het gestandaardiseerde besteedbare inkomen is het besteedbare inkomen gecorrigeerd voor verschillen in de grootte en samenstelling van het huishouden. Deze correctie wordt gemaakt met behulp van equivalentiefactoren. Hierin komen de schaalvoordelen tot uitdrukking die het gevolg zijn van het voeren

van een gemeenschappelijke huishouding. Met behulp van de equivalentiefactoren wordt het inkomen van alle huishoudens herleid tot het inkomen van een eenpersoonshuishouden. Op deze wijze wordt het inkomen van verschillende typen huishoudens onderling vergelijkbaar gemaakt.
Het gestandaardiseerde inkomen is een maat voor de welvaart van (de leden van) een huishouden. Het gaat hierbij om jaarbedragen.

Inkomensklassen

Op verzoek van Wageningen Social & Economic Research zijn verschillende inkomensklassen opgesteld:
- Er zijn twee afzonderlijke inkomensklassen gemaakt: huishoudens met een besteedbaar inkomen tot 15.000 euro en huishoudens met een gestandaardiseerd inkomen tot 15.000 euro.
- Het besteedbare inkomen van huishoudens is ingedeeld in vijf klassen (tot 30.000 euro, 30.000 tot 60.000 euro, 60.000 tot 90.000 euro, 90.000 tot 120.000 euro en 120.000 euro of meer)

Koppelmethode

De Landbouwtelling omvat agrarische bedrijven in Nederland met een SO-waarde van 3.000 euro of meer. Deze bedrijven worden via het nummer van de Kamer van Koophandel (KVK-nummer) gekoppeld aan bestanden met winstaangiften (WIA) en aangiften vennootschapsbelasting (VPB) van de Belastingdienst. Dit leidt tot een verzameling winstaangiften (ingediend door zelfstandig ondernemers) van eenmanszaken, samenwerkingsverbanden (vof 's, maatschappen en dergelijke). Per samenwerkingsverband en per rechtspersoon doet elke maat, firmant, vennoot of mede-eigenaar aangifte. Deze personen zijn eigenaar van of mede-deelnemer in een agrarisch bedrijf. De huishoudens waar deze personen deel van uitmaken vormen vervolgens het bronbestand van deze analyse.

Landbouwtelling

De Landbouwtelling is een structuurenquête die deel uitmaakt van de gecombineerde data-inwinning (GDI) die door de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) wordt uitgevoerd. Het CBS beschrijft met de ingewonnen gegevens de structuur (onder andere bedrijven, veestapel en gewassen) van agrarische bedrijven in Nederland en stelt informatie beschikbaar aan onderzoekers en beleidsmakers. De doelpopulatie omvat agrarische bedrijven met meer dan 3.000 euro standaardopbrengst (SO).

Presentatie van de gegevens

Vanwege mogelijke onthullingen en de kwaliteit van de gegevens worden de aantallen van de inkomensgegevens afgerond op honderdtallen. Gemiddelden en percentages worden weergegeven wanneer de betreffende groep bestaat uit minimaal honderd huishoudens (niet afgerond). Bedragen worden afgerond op honderd euro.

Bijlage 2 Resultaat tabellen

Tabel B.2.1 Resultaten alle bedrijven, gemiddeld 2019-2023, naar bedrijfstype

Kengetal	Akkerbouw-bedrijven	andere graasdier-bedrijven	andere hokdier-bedrijven	andere tuinbouw-bedrijven	Gecombi-neerde bedrijven	Glastuin-bouw-bedrijven	Melkvee-bedrijven	Opengronds-tuinbouw-bedrijven	Varkens-bedrijven
Aantal bedrijven in landbouwtelling	11.540	10.980	1.570	1.490	3.000	2.370	14.080	4.550	2.350
Aantal bedrijven in analyse	9.200	9.710	1.090	1.070	2.660	1.090	13.590	3.500	1.780
Aandeel bedrijven in analyse	79,7	88,4	69,6	71,9	88,4	46,3	96,5	76,8	75,8
Aantal huishoudens per bedrijf	1,41	1,15	1,27	1,29	1,39	1,28	1,33	1,28	1,2
Besteedbaar inkomen per huishouden	80.860	70.120	110.000	85.080	83.640	99.140	82.840	87.780	106.060
Fiscaal inkomen per huishouden	98.780	84.040	140.360	106.800	105.680	129.600	102.180	111.520	136.800
uit onderneming (%)	54	46	76	64	62	77	69	67	70
uit loon van buiten bedrijf (%)	34	38	19	27	28	18	24	25	24
uit uitkeringen/pensioen (%)	12	16	4	9	9	6	6	8	6
Huishoudens naar besteedbaar inkomen (%)									
< 15.000 euro	4	5	4	3	4	5	4	4	5
15.000-30.000 euro	9	10	3	5	7	4	5	6	4
30.000-60.000 euro	31	34	15	26	27	22	24	24	17
60.000-90.000 euro	28	28	26	29	28	26	31	28	24
90.000-120.000 euro	15	13	20	18	17	19	19	18	19
> 120.000 euro	14	11	32	18	18	25	17	20	31
Aandeel huishoudens in armoede per jaar	0,6	1,0	0,7	0,7	0,6	0,9	0,6	0,8	0,6
Aandeel huishoudens drie jaar of langer in armoede	0,1	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Tabel B.2.2 Resultaten alle bedrijven, gemiddeld 2019-2023, naar provincie

Kengetal	Gro-ningen	Fries-land	Dren-the	Over-ijssel	Flevo-land	Gelder-land	Utrecht	Noord-Holland	Zuid-Holland	Zeeland	Noord-Brabant	Limburg
Aantal bedrijven in Landbouwtelling	2.480	4.150	2.720	6.570	1.640	8.740	2.310	3.430	4.380	2.750	9.180	3.590
Aantal bedrijven in analyse	2.200	3.830	2.400	5.970	1.390	7.580	2.050	2.790	3.280	2.240	7.260	2.690
Aandeel bedrijven in analyse	88,6	92,4	88,1	90,9	84,8	86,8	88,7	81,3	75	81,4	79,1	75
Aantal huishoudens per bedrijf	1,36	1,31	1,33	1,26	1,39	1,23	1,22	1,33	1,3	1,59	1,27	1,23
Besteedbaar inkomen per huishouden	76.140	72.960	73.440	77.240	87.000	81.380	87.620	87.640	90.420	89.900	86.640	81.280
Fiscaal inkomen per huishouden	97.880	90.700	92.020	92.780	112.220	99.740	106.400	110.380	113.320	101.920	109.260	102.360
uit onderneming (%)	66	66	62	55	72	60	65	70	68	52	60	58
uit loon van buiten bedrijf (%)	26	25	28	34	22	29	26	22	24	37	30	31
uit uitkeringen/ pensioen (%)	9	9	10	11	6	10	8	7	8	11	10	11
Huishoudens naar besteedbaar inkomen (%)												
< 15.000 euro	5	4	5	4	5	4	3	4	4	4	4	5
15.000– 30.000 euro	8	8	9	8	5	8	6	6	6	7	6	8
30.000– 60.000 euro	29	31	31	29	23	28	24	25	24	29	25	28
60.000– 90.000 euro	28	30	28	29	28	28	29	28	28	28	28	28
90.000– 120.000 euro	16	16	15	16	18	16	18	18	18	16	18	15
> 120.000 euro	14	12	13	14	21	16	20	20	21	16	19	17
Aandeel huishoudens in armoede per jaar	1,2	1,1	1	0,6	0,8	0,6	0,5	0,7	0,8	0,6	0,6	0,7
Aandeel huishoudens drie jaar of langer in armoede	0,3	0,2	0,2	0,2	0	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek. Bewerking: Wageningen Social & Economic Research.

Contact
Wageningen University & Research
Harold van der Meulen
T +31 (0)317 48 44 36
E harold.vandermeulen@wur.nl
wur.nl/social-and-economic-research